

Binder Pál, *Közös multunk. Románok, magyarok, németek és délszlávok feudalizmus kori falusi és városi együttéléséről* (Trecutul nostru comun. Despre conviețuirea rurală și urbană a românilor, maghiarilor, germanilor și slavilor de sud în feudalism). Kriterion Könyvkiadó, București, 1982, 396 p.

Cercetarea conviețuirii diferitelor grupuri etnice în feudalism este o problemă destul de rar abordată în istoriografia noastră, deși, mai ales în ce privește istoria feudalismului transilvănean, este indispensabilă cunoașterea legăturilor ce s-au stabilit între poporul român și alte popoare așezate de-a lungul veacurilor pe pământul țării noastre. Cartea lui Binder Pál, apărută în limba maghiară la Editura Kriterion, caută să surprindă aspectele concrete ale conviețuirii românilor, maghiarilor, sașilor și slavilor de sud în satele și orașele din cele trei țări române în cursul secolelor XV—XVIII.

În prefața cărții sale autorul subliniază că cercetarea conviețuirii diferitelor grupuri etnice este o problemă a istoriei locale și că această conviețuire s-a realizat în feudalism la nivelul localităților rurale, al orașelor, al regiunilor și la nivelul unor state. Scopul cărții este de a prezenta conviețuirea românilor cu alte grupuri etnice, precum și conviețuirea între membrii acestor grupuri așezate pe teritoriul țării noastre, această conviețuire fiind urmărită doar la nivelul satelor și orașelor.

În „Introducere” (p. 8—56), se prezintă istoricul problematicei abordate, iar apoi se înfățișează multitudinea formelor de conviețuire ce s-au realizat în așezările de pe teritoriul țării noastre în cursul feudalismului. Conviețuirea diferitelor etnii pe teritoriul țării noastre este prezentată în cadrul modalităților conviețuirii etnice din Europa medievală, fiind prezentate aspecte ale conviețuirii diferitelor grupuri etnice, din localitățile cu populație mixtă din Slovacia, Ungaria și Croația feudală. După prezentarea analogiilor din Europa centrală și estică, autorul înfățișează problematica conviețuirii rurale și urbane din țara noastră, precum și problemele metodologice ce s-au ivit în studierea tematicii alese.

Pe baza coordonatelor stabilite în introducere, asupra cărora ne vom opri mai jos, autorul prezintă istoria acelor sate și orașe din Transilvania, Țara Românească și Moldova în care au conviețuit mai mult grupuri etnice, fiind surprinse aspecte ale apariției și dispariției, mecanismul funcționării acestei conviețuirii, precum și numeroase particularități locale. Într-un capitol aparte (p. 57—92) se relevă aspectele concrete ale conviețuirii etnice la nivelul satelor libere de pe Pământul Crăiesc și la nivelul satelor iobăgești de pe teritoriul comitatelor transilvănene. Se prezintă conviețuirea româno-maghiară la Săcădate (jud. Sibiu), Budila, Teliu (jud. Brașov), cea româno-săsească la Avrig, Retiș (jud. Sibiu), Daneș (jud. Mureș), cea a românilor cu slavii de sud (bulgari) la Bungard (jud. Sibiu), conviețuirea maghiaro-săsească la Ticușu Vechi, Ungra, Jimbor, Satul Nou (Hălchiu) (jud. Brașov) și conviețuirea sașilor su slavii de sud la Rusciori (jud. Sibiu).

Un alt capitol (p. 93—248) tratează aspectele conviețuirii în orașele și târgurile din Țara Românească, Moldova, Transilvania și orașele miciere din Partium. Este urmărită conviețuirea româno-săsească la Cîmpulung-Muscel, Tîrgoviște, Rîmnicu-Vîlcea, Baia și Beclean, conviețuirea româno-maghiară la Tîrgu Trotuș, Adjud, Tecuci, Bacău, Huși, Hîrlău, Bîrlad, Vaslui, Hateg, Hunedoara, cea româno-săsească-maghiară la Suceava, Cotnari, Roman, Făgăraș, Cluj-Mănăștur, precum și conviețuirea maghiaro-săsească la Orăștie, Ocna Sibiului, Aiud, Șercaia, Reteag, Florești (jud. Cluj), Cluj-Napoca, Baia Mare, Baia Sprie.

Pentru o mai bună ilustrare și argumentare a problematicei abordate, autorul întocmește o destul de bogată „Anexă documentară” (p. 249—309), cuprinzând fragmente de documente, statute ale locuitorilor din așezările amintite, precum și numeroase liste de demnitari din aceste așezări, întocmite de autor pe baza unui material documentar în mare parte inedit.

Notele bibliografice (p. 310—372) ilustrează bogatul material documentar parcurs de autor, numeroasele lucrări de specialitate consultate, fiind făcute trimiteri la cele mai recente lucrări apărute în diferitele domenii ale istoriei.

La sfârșit cartea cuprinde un indice de localități cu denumirea română, maghiară și germană a așezării, indicarea unității administrativ-teritoriale de care a aparținut în evul mediu (comitat, scaun, ținut, județ), precum și apartenența administrativ-teritorială actuală.

Considerăm oportună abordarea unei asemenea teme, mai ales că această problematică a fost tratată doar tangențial în literatura de specialitate, deși, așa cum reiese și din această carte, epoca feudală a cunoscut numeroase aspecte ale conviețuirii și colaborării diferitelor grupuri etnice, ceea ce a atras bineînțeles și numeroase influențe exercitate reciproc atât în ce privește sfera culturii materiale, cât și a celei spirituale. Binder Pál a căutat să sintetizeze rezultatele obținute de cercetările de istorie locală, cartea sa cuprinzând însă multe aspecte noi ale istoriei așezărilor studiate, aceste noi aspecte fiind rezultatul unor cercetări efectuate în arhivele din țară și străinătate.

Cartea se axează în general pe prezentarea aspectelor concrete, ilustrate cu un bogat material documentar, ale conviețuirii diferitelor grupuri etnice, însă credem că prezentarea criteriilor pe care le-a stabilit autorul în introducerea cărții sale și pe care le-a avut în vedere în tratarea problematicii alese este importantă prin faptul că pot sluji ca exemple pentru o eventuală lărgire a ariei geografice unde s-au realizat legături între diferite grupuri etnice în cursul feudalismului. Un prim criteriu s-a impus în stabilirea acelor localități din timpul feudalismului în care s-a realizat conviețuirea mai multor etnii. Autorul s-a oprit la acele sate în care în întreaga epocă feudală, sau o anumită perioadă din această epocă, două sau trei etnii au trăit împreună în vatra satului și nu separat în cartiere, reprezentanții fiecărei etnii luând parte la conducerea localității, în consiliul local, chiar dacă numărul lor nu permitea o reprezentare întotdeauna proporțională și judele era ales din membrii doar ai unei etnii. Aceleași criterii au fost urmărite în mare parte și în ce privește orașele.

Un alt criteriu îl reprezintă urmărirea împrejurărilor în care și când s-au format satele și orașele cu etnii eterogene și cu o conducere exercitată alternativ de către una din etniile care au trăit în localitatea respectivă. Sînt relevate cauzele interne și externe care au dus de-a lungul veacurilor la formarea unor asemenea așezări eterogene din punct de vedere etnic, subliniindu-se că transformările sociale interne, interesele puterii centrale, pericolul turcesc au fost de cele mai multe ori hotărîtoare în ce privește apariția acestor localități.

Pentru evitarea confuziilor și pentru o mai bună înțelegere a problemei, autorul scoate în evidență necesitatea cercetării denumirii diferitelor etnii în epoca studiată, deoarece noțiunile folosite azi pentru indicarea apartenenței la un anumit grup etnic nu acoperă realitățile din feudalism. Este clarificată noțiunea de „natio“, noțiune prin care se indica de obicei apartenența unui individ la un anumit grup etnic, această apartenență fiind socotită pe baza originii și legăturilor stabilite cu grupul respectiv. Totodată termenul de „natio“ a indicat alternativ și apartenența la una din stările sociale ale societății feudale.

După prezentarea acestor criterii, autorul analizează mecanismul funcționării conducerii alternative în localitățile eterogene din punct de vedere etnic, arătînd care au fost instituțiile locale, cum s-au constituit ele și cum s-au numit reprezentanții lor în Moldova, Țara Românească și Transilvania. Conviețuirea mai multor etnii sau „nații“, în sens medieval, a ridicat și probleme referitoare la folosirea limbii, acest lucru mai ales după reforma religioasă din secolul al XVI-lea, cînd folosirea limbii materne în slujbele religioase și învățămînt a devenit aproape generală. Modul cum a fost rezolvată această problemă la nivel local constituie o altă coordonată pe care o urmărește autorul în analiza sa. Problema substratului ideologic care a stat la baza polemicilor și contradicțiilor neantagonice ce s-au ivit între membrii diferitelor grupuri etnice, dintr-o anumită localitate, constituie un alt criteriu al analizei conviețuirii în feudalism.

Binder Pál arată că modul de conducere bazat pe ocuparea alternativă a principalelor funcții din conducerea satelor și orașelor de către membrii unor „nații“ diferite din comunitatea respectivă a fost caracteristic doar pentru secolele XV—XVIII și că apariția și înflorirea acestui mod de conducere se datorează în primul rînd transformărilor sociale din cadrul societății feudale. Apariția rela-

tiilor capitaliste, formarea națiunilor moderne a marcat și sfârșitul acestui mod de conducere.

Pe baza acestor criterii autorul analizează aspectele concrete ale conviețuirii în localitățile mai sus amintite, aspecte care au fost în mare parte ignorate de monografiile de istorie locală. Multitudinea momentelor concrete ale conviețuirii este ilustrată cu numeroase documente citate în extenso, cartea fiind o sursă de documentare și în alte domenii ale vieții oamenilor din aceste localități. Alături de aceste documente, în anexa documentară de la sfârșitul cărții ni se prezintă o serie de documente inedite, cum ar fi statutul din 1582 al locuitorilor din Săcădate (jud. Sibiu), cel din 1599 al celor din Rusciiori (jud. Sibiu), procesul sașilor și maghiarilor din 1641 din Ticușu Vechi (jud. Brașov), fragmente din procesele-verbale ale consiliului celor o sută din Cluj. Considerăm deosebit de importante listele de demnitari (juzi, jurați, preoți, membrii sfaturilor diferitelor sate și orașe) care au fost întocmite pe baza unor documente în mare parte inedite.

În ce privește listele de demnitari în anexa documentară, pe care, așa cum am arătat, le considerăm foarte utile, se impun câteva observații cu privire la conținutul lor. Deși autorul subliniază că aceste liste cuprind doar parțial numele demnitarilor dintr-o anumită localitate, considerăm că această redare incompletă se datorează îndeosebi insuficienței materialului documentar avut la dispoziție, mai ales pentru secolul XV pentru care publicațiile de documente sînt destul de reduse, iar multe documente se găsesc în arhivele din străinătate. Probabil parcurgerea în grabă a documentelor a făcut ca la întocmirea unor liste să apară câteva scăpări care cu puțină atenție ar fi putut fi evitate. Fiind vorba îndeosebi de evenimente din secolul XV, deficitărilor în ce privește materialul documentar, câteva completări le considerăm necesare. La anexa nr. 15, unde sînt înșirați juzii și jurații tirgului Ocna Sibiului pe perioada 1440—1678, pentru anul 1469 sînt enumerați judele (judex), fânogiu (villicus) și cinci jurați, deși în documentul citat de autor (*Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, București, 1981, vol. VI, p. 433—435, nr. 3767) mai apar ca jurați „Andrea Crudner, Martino Carnifice iuratis de Salisfodio”. În anexa nr. 16 se dă lista parohilor catolici și a preoților calvini și luterani din Ocna Sibiului pe perioada cca. 1453—cca. 1750. Pentru perioada cca. 1453—1479 este amintit ca paroh la Ocna Sibiului și decan al prepoziturii din Sibiu „Sigismundus de Salisfodio”, însă considerăm că funcția de paroh la Ocna Sibiului a-a fost exercitată de Sigismund pe întreaga perioadă menționată, el de prin 1469 apare cu titlul de decan al prepoziturii din Sibiu, funcție pe care credem că a și îndeplinit-o, păstrîndu-și doar titlul de paroh de Ocna Sibiului (*op. cit.*, p. 433, nr. 3767; p. 455, nr. 3801; p. 495, nr. 3865). Funcția de paroh la Ocna Sibiului a fost de fapt exercitată de alții, cum este acel „Dominico plebano... de Wyzakna” (*op. cit.*, p. 313, nr. 3573) pomenit la 9 decembrie 1467 și care nu apare citat de Binder Pál, deși documentul a fost publicat în colecția consultată de autor.

De asemenea, considerăm ca o scăpare faptul că în anexa 20, lista parțială a juraților orașului medieval Cluj pe perioada 1458—1720, pentru anul 1460 nu s-a citat exact documentul folosit, puțină da naștere la confuzii. Astfel „Stephani Berthrem” apare amintit la Binder Pál ca jude, „Stephani Berthrem iudicis”, însă în document (*op. cit.*, p. 71, nr. 3204) este „Stephani Berthrem condan iudicis”, deci în anul 1460 acesta a fost unul din jurații orașului Cluj și nu judele lui, această funcție îndeplinind-o cîndva înainte de 1460. Pentru anul 1465 Binder Pál amintește doar șase jurați ai orașului Cluj, deși documentul citat (*op. cit.*, p. 211, nr. 3420) mai amintește încă trei: „Martino Kermissar, Nicolao Jacob et Michaele Nemes iuratis civibus”.

Cu toate aceste mici scăpări, care nu au însă influență asupra concluziilor trase de autor, considerăm cartea lui Binder Pál ca o lucrare deosebit de importantă, deschizătoare de drumuri în cercetarea conviețuirii diferitelor etnii pe teritoriul patriei noastre în cursul feudalismului.

RUDOLF WOLF